

SVÁJCI CÉDULÁK

Csehy Zoltán: *Grüezi! Fél év Svájc*

■ Mindig van egy „utolsó polihisztor” nevű szerepkör, amelyet valakinek be kell töltenie. Mostanában viszont annyira széttördelődött minden, annyi mindent kellene tudnia annak, aki ilyen babérokra törekszik, hogy teljesen szubjektívvé vált, ki kicsodát illet ezzel a névvel.

Én Csehy Zoltánra szavaznék. Tud görögül és latinul, régi magyaros, ugyanakkor a kortárs irodalomban is rendkívül tájékozott, de nemcsak abban, hanem a művészetekben is, vaskos operakalauzokat ír, és az LMBTQ-jelenségeknek is ismerője, elég, ha megjegyezzük, hogy „Rosmer János” néven nagyon érdekes meleg költőt és költészetet hozott létre.

Mindez persze egészen mindegy lenne, ha ez a kötet nem lenne annyira jó. Csehy szeret lefelé stilizálni, vagy a pusztá leírásra bízni mindent. „Fél év Svájc” – mondja az alcím, és természetesen ez is benne van. Ugyanakkor benne van mindaz, amit felsoroltam: az esszé esszészerségéhez az utazás mindkét értelme hozzájárul. „*Kunstreisen*: ez a műfaja ennek a könyvnek, kedves olvasó. A művészet és az utazás e nyelvi titániumötvözetére Kerényi Károly egyik útinaplójának címében találtam rá.” (7.) Az utazó művész; az utazó ember; a művész, aki a művészetben utazik; az ember, aki olyan helyeken utazik, ahol a művészet jól érzi magát.

Olyan ez a kötet, mint a címe. *Grüezi* – ez azt jelenti, „jó napot” vagy „szia”. „Csak találkozáskor” – teszi hozzá a szótár, tehát üdvözölni lehet vele, búcsút venni nem. És Csehy Zoltán esszéje folyamatosan üdvözöl, amennyiben észrevesz, számba vesz, megtapint, érzékel, élénk tár.

Tizenhárom fejezetben van elmesélve ez a félévnnyi Svájc. Mint kiderül, Esterházy Péter ajánlotta a szerzőt erre az ösztöndíjra, amely az egyik legjobb lehet a világon. „Az írók közül Pázmány után Esterházy Péter beszélte a legszebb magyart. Talán csak egyvalaki van, aki náluk is szebben, egy hölgyhattyú, egy bizonyos Csokonai Lili.” (11.) Finom humorral átszótt cédulák ezek a svájci fecnik. Ez is a könyv egyik inspiratív ellentmondása: tizenhárom viszonylag hosszú fejezet, de közben csillagocskákkal elválasztott megjegyzések. Esterházy is, méghozzá a legjobb módon: nem az utánzás vágyával, ami biztos bukáshoz vezetne, hanem a látásmód azonosságával, amely persze mégsem azonos, hiszen egy másik ember lát ugyanúgy.

„Volt itt három magyar. Tényleg jó barátok, évek óta ismerték egymást. Ketten még közösen is fordítottak könyveket. Mégse mentek soha együtt sehová, egy vacsorát nem ettek meg közösen, meséli döbbenet E. L. a társalgóban.

Questo tocca a te... súgja a fülembé a svájci olasz képzőművész, és hamiskásan elmosolyodik. Az írás embergyűlölővé tesz, küldök a légtérbe egy gyors retorikai rakétát: ezt is egy magyar író mondta. És arról nem is szólva, hogy hány embert tett íróvá az embergyűlölet!” (19.)

Mindenütt ez a melankolikus jókedély, melynek ugyanakkor megvannak a gyorsreagálású rakétái. És közben hosszú, alapos passzusok Hölderlinről, Kurtágról, Svájc legrégebbi városáról, idézettek Dürrenmattról, gyönyörű fényképek és reprodukciók, például Thomas Mann sírja a 237. oldalon, vagy mindjárt a borítókép: *Soglio. Kődös csúcok. Játékok* – a kedven-cem „a kék utazása a regionális vonaton”, ahol a különböző települések a kék különféle árnyalataival vannak párosítva.

A műveltség arányos és kellően humanizált. Nem egy gyomorbeteg művelt ember utazik itt, aki folyton sistereg a mai műveletlenség ellen, és éppen azt nem látja meg, ami szép. Nem is egy preszióz muki, aki egyre a jegyzeteibe néz, és nem látja meg, ami az orra előtt van. És ez azért ellenállás kérdése is, mármint, hogy ne fáradjunk bele a folyamatosan szembejövő információba, figyeljünk is, de maradjunk is megszólíthatók.

Sokáig kedvtelve idézgettem Ottlik egyik megjegyzését, aki barátjával, Vas Istvánnal gúnyolódott, mondván, amikor Rómába mentek, a költő csak rohant egyik múzeumból a másikba, míg ő beült egy sarki kocsmába, és nézte az embereket. Csehy Zoltánnak köszönhetem, hogy ez a szubjektíve kiélezett bon mot megváltozott bennem. Lehet rohángálni úgy, hogy ne rohangáljunk, lehet élő lexikonnak lenni anélkül, hogy a porosság benyomását keltenénk.

A *Grüezi!* szép könyv. Rég nem olvastam ennyire esszéjellegű esszét. Útleírások, visszaemlékezések, tanulmányok viselik az „esszé” címkét, miközben sekélyesek, szárazok vagy éppen szépelgően okoskodók. Csehy kötete úgy hordozza szerzője egyéniségét, hogy egy folyamatosan érdeklődő műveltség mozog előttünk, nem egy felhalmozott, gőgjében passzívvá vált raktár. Fiuméről mondta valaki, hogy az az olasz város, amelyben a horvátok magyarul beszélnek. A *Grüezi!* az az irodalom, amely zeneien mondja el a festőiséget. És közben mindig humoros: „Az *Arteria* nyári számában karikatúra. Egy férfi bámulja Munch *A sikoly* című festményét. Mellette piros gomb, és egy felirat: Nyomja meg a gombot, ha hallani akarja.” (237.)

Demény Péter